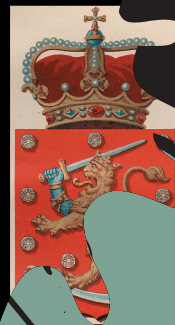

Eero Nukari

RESSUJA, VERIKOIRIA JA ATTENTAATTOREITA

HELSINGIN SUOMALAISEN REALILYSEON
OPPILAAT AKTIVISTIEN APUNA JA OSANA
ENSIMMÄISEN SORTOKAUDEN VASTARINTAA

RESSUJA, VERIKOIRIA JA ATTENTAATTOREITA

Eero Nukari

Ressu 1959–1967, diplomi-insinööri 1972, kapteeni res. Toimi 1970-luvulla tuotannon ja logistiikan johtotehtävissä, 1980- ja 1990-luvuilla johdon konsulttina mm. puolustusministeriössä, sisäministeriön poliisiosastossa, ulkomaalaisvirastossa, tapaturmavirastossa, Helsingin opetus-, rakennus- ja terveystieteiden virastoissa, Helsingin Vedessä, Helsingin liikennelaitoksessa, Tiellaitoksessa, Posti- ja telelaitoksessa, Valtion tietokonekeskuksessa ja Valtion viljavarastossa sekä 2000- ja 2010-luvuilla ylitarkastajana Pääesikunnassa, suojelujohtajana ota Patentti- ja rekisterihallituksessa, sisäisenä tarkastajana Helsingin poliisilaitoksessa, liikkuvassa poliisissa ja Poliisihallituksessa, hallintojohtajana Helsingin poliisilaitoksessa sekä selvitysmiehenä, jäsenenä tai sihteerinä sisäministeriön poliisiosaston hankkeissa. Eläkeajan harrastuksena sukututkimus ja henkilöhistoriat.

Eero Nukari

RESSUJA, VERIKOIRIA
JA ATTENTAATTOREITA

Helsingin Suomalaisen Realilyseon
oppilaat aktivistien apuna ja osana
ensimmäisen sortokauden vastarintaa

© 2024 Eero Nukari

Kustantaja: BoD · Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8296-5

Sisällys

Prologi	7
– 1898 Kiista Suomen ja Venäjän suhteesta kärjistyy	12
1899 – 1901 Helmikuun manifestia vastustetaan	16
Manifesti kiihdyttää yhteiskunnallista aktivoitumista	22
Manifesti herättää myös ressit vastarintatoimintaan	29
Helsingin poliisilaitos kehittyy	36
Bobrikov toimii tavallaan	39
Venäjän kielen opetusta vaaditaan lisättäväksi	41
Suomen asevelvollinen sotaväki lakkautetaan	43
Asevelvollisuusmanifesti pakottaa suomalaiset Venäjän armeijaan	46
1902 – 1904 Ressit seuraavat asevelvollisuuskutsuntoja	50
Kutsunnat päättyvät mielenosoitukseen	53
Kutsunnoista pois jääneille suunnitellaan rangaistuksia	60
Ressin edustalle pystytetään Lönnrotin patsas	62
Ressit perustavat salaseuran	65
Koululaiset aktivoituvat muuallakin Suomessa	69
Bobrikov saa diktaattorin valtuudet	72
Monet suunnittelevat Bobrikovin murhaamista	78
Eugen Schaumanista kehittyy attentaattori	86
Murhasta sovitaan Eugen Schaumanin kanssa	94
Eugen Schauman ampuu Bobrikovin	97
Eugen Schauman haudataan	102
Salaliittolaisia etsitään	107
Eugen Schaumanin arkku siirretään	109
Uusi kenraalikuvernööri jatkaa sortopolitiikkaa	110

1905 –	Koulujen aktivistiryhmät löytävät toisensa	112
	Helsingin poliisilaitos käyttää voimakeinoja	115
	Matti Reinikka etsii kättä ja kohdetta	116
	Lennart Hohenthal ampuu Eliel Soisalon-Soinisen	122
	Viipuriin lähetetään pommipaketti	128
	Työläisaktivismi syntyy	130
	Verikoirat järjestäytyvät	137
	Vasikoinut Virtanen teloitetaan	140
	Verikoirat tekevät pommi-iskuja ja murhia	143
	Nikolai II yritetään murhata	151
	Verikoirat jatkavat terroritekoja	152
	Lyseolaisetkin osallistuvat suurlakkoon	155
	Verikoirat hankkivat aseita ja tapaavat Leninin	161
	Verikoirien toiminta hiipuu	164
	Kalle Nyman jatkaa elämää lain ulkopuolella	165
	Salaseuran teot tulevat päivänvaloon	168
Verikoirien taustoja ja myöhempiä vaiheita		
	Ressuja	170
	Muiden koulujen aktivisteja	176
Epilogi 1922	Ernst Tandefelt ampuu Heikki Ritavuoren	182
	Ritavuoren murhan motiivit selviävät	190
Jälkipolville		193
Henkilöhakemisto		194
Lähteet		199

Prologi

Keisari Aleksanteri II oli itsevaltaisen Nikolai I:n poika. Varsinkin hallituskautensa alkuvuosina hän oli miltei isänsä vastakohta, mutta itsevaltiudesta hänkään ei luopunut. Aleksanteri II muistetaan Suomessa hallitsijana, joka kunnioitti suomalaisten oikeuksia, ja jonka aikana Suomi sai oman rahan, markan. Hänen aikanaan Venäjällä toteutettiin maaorjien vapauttaminen, minkä vuoksi häntä kutsutaan myös vapauttajatsaariksi. Balkanilla slaavit ja ortodoksiset kansatkin kutsuivat häntä vapauttajatsaariksi, sillä hän vapautti heidät Turkin sodassa (1877–1878) Osmanien vallasta.

Eino I. Parmanen kuvaa Taistelujen kirjassaan (1936–1941) Aleksanteri II:n hallituskautta: ”Aleksanteri II oli luonteeltaan haaveellinen ja ihanteellinen. Jo hänen isänsä viimeisinä hallitusvuosina olivat vapaammat tuulahdukset alkaneet puhalttaa Euroopassa. Tyytymättömät vaativat kaikille kansanluokille laajempia oikeuksia. Nämä aatevirtaukset levisivät myös Venäjälle, jossa oli kyllästytty vallitseviin oloihin. Ihmisystävällinen Aleksanterikin oli jo perintöruhtinaana vapaamielisten uudistusten lämminkin kannattaja. Valtaistuimelle noustessaan Aleksanteri II oli edellisten hallitsijain tavoin vahvistanut Suomen perustuslailliset oikeudet ja siten maan erikoisaseman itsenäisenä, joskin Venäjään liitettynä valtiona.”

Aleksanteri II nousi valtaistuimelle vuonna 1855 keskellä Venäjälle raskaaksi käynnyttä Krimin sotaa (1853–1856), jonka lopettaminen oli hänen ensimmäinen huolensa. Hän salli Suomessa perustuslaillisen hallinnon lähteä vanhojen lakien perustalta uudelleen vireästi käyntiin. Yli puolen vuosisadan tauon jälkeen kutsuttiin valtiopäivät koolle vuonna 1863, ja ne kokoontuivat siitä lähtien säännöllisesti.

”Aleksanteri II kaikissa toimenpiteissään koetti vaikuttaa Suomen valtiollisen, taloudellisen ja henkisen elämän elvyttämiseksi ja lujittamiseksi. Tämä veikin niin monipuoliseen kehitykseen, että Suomi ei milloinkaan aikaisemmin ollut elänyt sellaista nousukautta. Oli luonnollista, että Suomen kansa oppi syvästi rakastamaan ja kunnioittamaan hallitsijaansa. Venäjälläkin Aleksanteri II oli halunnut ryhtyä moineen vapaamieliseen uudistukseen, mutta niiden toteuttamisessa hän kohtasi vastustusta ja ymmärtämättömyyttä. Seurauksena oli salaliittoja hänen henkeään vastaan. Aleksanteri II kuoli pommiattentaatin uhrina Pietarissa maaliskuun 13. päivänä 1881.”

Onnistunut isku oli jo seitsemäs Aleksanteri II:a kohtaan tehty murhayritys. Venäjällä vallinnutta kuo-huntaa rajoittaakseen Aleksanteri II oli hyväksynyt sisäministerinsä esittelemän hallitsijavaltaisen valtiosääntöehdotuksen. Päivää ennen jo allekirjoitetun manifestin julkaisemista Aleksanteri II sai surmansa.

”Tieto tapahtumasta herätti Suomessa mitä synkimmän surun, sillä olihan kaamean hirmutyön uhriina menetetty jalo hallitsija, jota oli totuttu kunnioittamaan ja rakastamaan. Sitten ryhdyttiin yleiseen rahankeräykseen koko maassa. Tuloksena oli, että huhtikuun 29. päivänä 1894 pystytettiin Senaattorille Helsinkiin keisari Aleksanteri II:n muiston

Aleksanteri II:n muotokuva
Muotokuvan tekijä Berndt Abraham Godenhjelm
Kansallisgalleria

kunnioittamiseksi Walter Runebergin (1838–1920) toteuttama monumentaalinen patsaskokonaisuus. Joulun ympärillä on vertauskuvallisia veistoksia. Näistä etusivulla oleva ’Lex’ kuvaa Suomea puolustamassa perustuslakejaan.”

Aleksanteri II:n seuraaja, hänen poikansa Aleksanteri III ei ollut valmis hyväksymään itsevaltiuden rajoittamista, ja uusi valtiosääntö jäi antamatta. Perustuslaillisen järjestelmän kehittämistä itsevaltiuden sijaan ei päästy aloittamaan. Sen sijaan Suomen kanalta päätös oli edullinen, sillä ehdotuksen sanamuoto olisi ollut tuhoisa Suomen erikoisasemalle.

Aleksanteri III:n hallinnon lähtökohdaksi tuli terrorismin tukahduttaminen ja valtakunnan sisäisen järjestyksen ylläpitäminen. Hallituksen menettelytavaksi muodostui poikkeuksellisten hallintovaltuuksien antaminen kuvernementtien kurissapitoon. Ne merkitsivät kuvernööreille suurempia valtuuksia vangitsemisiin, salaisten oikeudenkäyntien järjestämiseen, lehtien lakkauttamiseen ja karkotuksiin.

Useimmat Aleksanteri II:n aikana toteutetut uudistukset kumottiin tai niiden toimeenpano keskeytettiin. Suomen verraten pitkälle vietyyn itsemääräämisoikeuteen alettiin 1880-luvulla Venäjän hallituspiireissä kiinnittää entistä suurempaa huomiota.

Suomesta oli kehittynyt turvallinen tukikohta Venäjällä toimiville vallankumouksellisille, koska sen erikoisasema salpasi keisarikunnan viranomaisten toimintavapautta ja valvontamahdollisuuksia Suomessa. Myös sen vuoksi suomalaisten itsehallinnollisia oikeuksia ryhdyttiin lujin ottein rajoittamaan.

Keisarikunnassa luotiin 1880-luvun alussa levinneen poliittisen terrorin taltuttamiseksi tiukasti

kontrolloitu poliisivaltiojärjestelmä. Myös Suomeen tuotiin venäläinen santarmilaitos. Suomen santarmihallitus perustettiin vuonna 1867. Santarmilaitoksen tehtäviin ja toimintatapoihin kuuluivat muun muassa vallankumouksellisen liikehdinnän paljastaminen ja torjunta, virkakunnan valvonta sekä epäilyttävien henkilöiden salainen seuranta. Suomeen syntyi samanlainen ilmiantojärjestelmä kuin oli Venäjällä. Santarmeja ja heidän palkkaamiaan kätyreitä liikkui urkkijoina milloin missäkin, eniten kuitenkin Helsingissä ja muissa suuremmissa kaupungeissa. Santarmit käyttivät sinisiä univormuja ja kantoivat aseensa sapelia. Santarmilaitos kuului venäläiseen sotaväkeen, eikä se ollut Suomen lakien alainen.

Aleksanteri III kuoli sairauteen 49-vuotiaana vuonna 1894. Hänen poikaansa Nikolai II:een suomalaiset suhtautuivat aluksi luottavaisesti. Hänen oli hallitsijanvakuutuksessaan luvannut pitää Suomen suuriruhtinaskunnan erikoisaseman voimassa. Suomen itsemääräämisoikeudet säilyivätkin miltei koskemattomina vuoteen 1899 asti, jolloin Venäjän hallitus otti esille vaikeat keskeneräiset kysymykset. Hallituksen johtoporras ei suinkaan ollut luopunut tavoitteestaan siirtää Suomea koskevien asioiden ratkaisuvalltaa Venäjän viranomaisille.

Suomen kenraalikuvernööriksi nimitetty Nikolai Ivanovitš Bobrikov (27.1.1839 Strelna, Venäjä – 17.6.1904 Helsinki) saapui Helsinkiin Pietarin junnalla aamupäivällä lokakuun 12. päivänä 1898. Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Leo Mechelin piti puheen uuden kenraalikuvernöörin kunniaksi, minkä jälkeen tämä ajoi Uspenskin katedraaliin ottamaan vastaan ortodoksisen kirkon siunauksen. Myö-

hemmin hän sai myös luterilaisen kirkon tervehdyksen Nikolainkirkossa, nykyisessä Tuomiokirkossa.

Bobrikov oli tehnyt mittavan sotilasuran ennen Helsinkiin tuloaan. Hänen isänsä oli toiminut

*Aleksanteri III:n muotokuva
Muotokuvan tekijä Johann Köler, 1882
Kansallismuseo*

*Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov
Alkuperäisen kuvan ottaja Jasvoin
Painaja V. A. Berezovski, 1898–1904
Museovirasto*

sotilaslääkärinä, ja hän itse oli valmistunut upseeriksi vuonna 1858. Hän oli palvellut muun muassa Kazanissa ja Novgorodissa. Vuonna 1869 hänet oli ylennetty everstiksi ja Turkin sodan aikana kenraalimajuriksi. Keisari Aleksanteri II oli nimittänyt uralaan vauhdilla ylenneen upseerin komiteaan, jonka tehtävänä oli taistella vallankumouksellisia vastaan. Lopulta hänet oli nimitetty Pietarin sotilaspiirin esikuntapäälliköksi ja jalkaväenkenraaliksi.

Puheessaan, jonka Bobrikov piti kenraalikuvernöörin palatsissa hänet vastaanottaneille senaatin jäsenille ja korkeimmille virkamiehille, hän sanoi:

– ... Hänen Keisarillisen Majesteettinsa tietoon on tullut, että maassa on levinnyt väärä käsitys niistä periaatteista, joihin Suomen suhde Valtakuntaan perustuu. Tämän väärinkäsityksen vahingollisia seurauksia on ollut, että eräät suomalaiset eivät ole osoittaneet tarpeellista myötätuntoisuutta toimenpiteitä kohtaan, joiden tarkoituksena on ollut vahvistaa ne siteet, mitkä yhdistävät tämän maan muihin Venäjän valtakunnan osiin. Venäjä on yksi ja jakamaton, ja samoin on yksi ja jakamaton Venäjän Keisarillinen Valtakunta, jonka suojassa suuriruhtinaskunta on saavuttanut nykyisen onnellisen asemansa. Luulisi siis, että pyrkimys Venäjän yhteyteen olisi aivan luonnollinen tunne jokaisen suomalaisen sydämessä, jolle synnyinseudun onni on kallis. Sitä enemmän tulee tämän tunteen vahvistua nyt, kun Hänen Majesteettinsa Keisari minulle antamassaan käskykirjeessä itse on osoittanut Hänen sydämelleen rakkaalle Suomelle välttämättömyyden juurruttaa sen väestön tietoisuuteen, kuinka perin tärkeätä tämän rajamaan liikeisin yhdistäminen keskustaan on. ...

Puhe herätti mitä suurinta hämmästyä ja suuttumusta. Ensimmäisen kerran näin korkeassa virka-asemassa oleva mies käytti puhetapaa, jossa suoraan, julkeasti ja yliolkaisesti kutsuttiin Suomea vain raja-maaksi tunnustamatta sen erikoisasemaa valtiona.

Nikolai II oli perinyt edeltäjältään ratkaistavaksi kaksi merkittävää asiaa Suomen hallinnossa: asevelvollisuuskysymyksen ja kysymyksen yleisvaltakunnallisesta lainsäädännöstä. Asevelvollisuuskysymys pyrittiin ratkaisemaan nopeasti venäläisen kannan mukaisesti yhdenmukaistamalla sotavoimien johtoja palvelusjärjestelmät vuonna 1898. Kun etukäteistietojen mukaan Suomen säädöt eivät olisi tulleet hyväksymään uutta lakiehdotusta, pantiin venäläinen kanta yleisvaltakunnallisen lainsäädännön osalta täytäntöön. Se tapahtui Nikolai II:n 15. helmikuuta 1899 allekirjoittamalla helmikuun manifestilla. Tällä laittomaksi koetulla julistuskirjalla keisarikunnan lainsäädäntö ulotettiin koskemaan myös Suomea sen säätyjen ja senaatin kanssa neuvottelematta.

Suomen historiassa sortokausilla tarkoitetaan vuoden 1899 helmikuun manifestista alkanutta suuriruhtinaskauden loppuaikaa. Ensimmäisen sortokauden katsotaan alkaneen helmikuun manifestista ja päättyneen vuonna 1905 suurlakon loppumiseen ja marraskuun manifestiin, jolla helmikuun manifesti kumottiin tilapäisesti. Tämän jälkeen seurasi valtiollisesti vapaampi jakso ennen toisen sortokauden alkua kesäkuussa 1908, jolloin keisari Nikolai II

hyväksyi muutoksen Suomen asioita koskevien asioiden esittelyjärjestyksessä. Toinen sortokausi päättyi vuonna 1917 Venäjällä tapahtuneeseen maaliskuun vallankumoukseen. Suomen väliaikainen hallitus kumosi 20. maaliskuuta 1917 maaliskuun manifestilla kaikki Suomen perustuslakia loukanneet säännökset.

Vaikka sortokaudet merkitsivät Suomelle vaikeaa aikaa, etenkin ensimmäisen sortokauden paine aikaansai taide-elämässä merkittävän luomiskauden. Kansallisesta innoituksesta lähtivät ulkomailakin huomiota herättäneet Jean Sibeliuksen, Albert Edelfeltin, Akseli Gallen-Kallelan ja monien muiden taiteilijoiden teokset. Näistä keskusteltaessa usein ajateltiin Suomea itsenäisenä valtiona.

Neljä päivää helmikuun manifestin julkaisemisen jälkeen Sibelius ryhtyi säveltämään protestilaulua, jonka oli tarkoitus olla sytyttävä kehoitus vastarintaan näköjään toivottomassa tilanteessa. Tekstin hän otti ruotsalaisen runoilijan Viktor Rydbergin (1828–1895) Deksiippos-runoelmasta, johon sisältyi antiikkisia vertauskohtia Suomen tilanteelle. Sibelius valitsi Deksiippoksesta jakson Ateenalaisten laulu: ”Kaunis on kuolla, kun joukkosi eessä urhona kaadut, taistellen puolesta maas’, puolesta heimosikin. ... Nuorukaiselle kuolla kuuluu, kun hällä vielä kutrissa tuoksuavat, nuorteat kukkaset on.” Laulu sisältyi vielä 1960-luvulla kansakoulujen laulukirjaan. Se on myös Kadettikoulun kunniamarssi.

– 1898

Kiista Suomen ja Venäjän suhteesta kärjistyy

Käsitystä Suomen autonomiasta on myöhemmin kyseenalaistettu, koska uudemman tulkinnan mukaan Suomi ei itse asiassa saanut varsinaista autonomiaa. Tämän näkemyksen kannattajien mielestä Suomi oli Suomen sodan jälkeen vain liitetty osaksi Venäjää. Virallista valtiosopimusta Suomen autonomiasta ei koskaan tehty. Keisari Aleksanteri I vain vahvisti Porvoon valtiopäivillä vuonna 1809 Suomelle sen perustuslain ja Ruotsin vallan aikaiset oikeudet. Hänen jälkeensä kaikki keisarit olivat vain seuranneet hänen esimerkkiään. Autonomia-nimitys on myös haluttu korvata nimityksellä suuriruhtinaskunta Venäjän vallan ajasta puhuttaessa.

Vanhemmassa historiankirjoituksessa nähtiin Venäjän tavoitteeksi Suomen oman kulttuurin tuhoaminen ja maan venäläistäminen. Uudempi tutkimus on korostanut Venäjän turvallisuuspoliittista tarvetta sitoa suuriruhtinaskunta tiukemmin keskusvallan valvontaan yhdenmukaistamalla sen hallintoa emämaan kanssa. Yhtenäistäminen tapahtui kuitenkin Venäjän ehdoilla ja keisarikunnan järjestelmän mukaisesti. Puolan ja Baltian tultua liitetyiksi keisarikunnan yhteyteen Suomen erikoisasema ei ollut Venäjän näkökulmasta enää perusteltu. Venäjän tuli olla

yhtenäinen ja jakamaton. Myös nimityksen sortokausi asemesta on haluttu puhua venäläistämiskaudesta.

Kameraali- ja hallintolainopin sekä valtio-oikeuden professori Leo Mechelin tarkasteli 1800-luvun lopulla Suomen ja Venäjän suhteita oikeuskysymyksenä. Hän muotoili opin, jonka mukaan Suomen suuriruhtinaskunta olisi suvereeni valtio ja tasaveriossa, molemminpuoliseen sopimukseen perustavassa unionisuhteessa Venäjään. Vaikka keisari oli Venäjällä yksinvaltiainen, Suomea hän hallitsi suuriruhtinaana vain Suomen perustuslakien rajoissa ja säätyjen myötävaikutuksella. Suomi oli ainoastaan reaali- tai personaaliunionissa Venäjän kanssa, ei osa sitä. Mechelin levitti oppiaan vuosien ajan ulkomaille, varsinkin vuonna 1886 julkaisemallaan pamfletilla ”Piirteitä Suomen suuriruhtinaskunnan valtio-oikeudesta”, jonka on katsottu muodostuneen Suomen ja Venäjän välisen oikeustaistelun lähtölaukaukseksi. Mechelinin mukaan Suomi kuului taloudellisesti ja kulttuurisesti länsimaihin, joten sen Venäjästä erillinen kehitys talouden ja oikeusjärjestyksen aloilla oli turvattava. Yhteiskunnan rakentaminen oikeudet turvaavien perustuslakien varaan oli hyvin tärkeää

Mechelinille, joka otti aatelisvaakunaansakin tunnustuksen ”pro lege, lain puolesta”.

Woldemar Carl von Daehn (1838–1900) oli toiminut lokakuusta 1885 lähtien senaatin siviilitoimistuskunnan päällikkönä. Senaatissa von Daehn ajautui jatkuvasti vastakkain nuoruudenystävänsä Leo Mechelinin kanssa, sillä hän piti tämän ”perustuslakiuha” vaarallisena Venäjän ärsyttämisenä. Vuonna 1891 von Daehnista tuli Suomen suuriruhtinas-

kunnan ministerivaltiosihteeri. Hän onnistui vuonna 1894 hankkimaan Nikolai II:lta kaavanmukaisen Suomen hallitsijanvakuutuksen pyytämällä audienssia jo Aleksanteri III:n kuolinpäivänä ja rientämällä uuden keisarin luo ennen kuin kukaan muu ehtisi vaikuttaa tämän kantaan. Hallitsijanvakuutuksen hankkimista pidettiin Suomessa suoranaishana urotekona.

Ministerivaltiosihteerinä von Daehn puolusti Suomen autonomista asemaa ja haki kompromissia

Leopold (Leo) Henrik Stanislaus Mechelin (1839–1914) oli suomalainen valtiomies, oikeustieteilijä, talouselämän vaikuttaja ja kansallisen oikeustaistelun johtaja. Aikansa keskeisimpiin poliitikoihin kuulunut Mechelin osallistui säätyvaltiopäiville vuosina 1872–1906 ja toimi senaattorina vuosina 1882–1890. Hän kuului ruotsinkielisten liberaalien tärkeimpiin johtajiin.

Avioituttuaan vuonna 1865 jo edesmenneen Helsingin rikkaimman porvarin tyttären kanssa Mechelinistä tuli kuolinpesän varojen avulla kolme vuotta aiemmin perustetun Suomen Yhdyspankin suurin osakkeenomistaja. Mechelin toimi Yhdyspankin johtokunnan jäsenenä vuosina 1867–1872, mutta torjui hänelle vuonna 1872 tarjotun toimitusjohtajan viran ja valitsi mieluummin akateemisen uran. Hän päätti vuonna 1871 hakea kameraali- ja hallintolainopin sekä valtio-oikeuden professuuria Helsingin yliopistossa. Hakua varten hän jätti vuonna 1872 paikkansa Yhdyspankin johtokunnassa, väitteli seuraavana vuonna molempain oikeuksien tohtoriksi ja sai vuonna 1874 hakemansa professorin. Hän jatkoi professorina senaattoriksi nimittämiseensä vuoteen 1882 asti ja hoiti vuosina 1877–1882 myös talousoikeuden ja kansantaloustieteen professuuria. Mechelin palasi vielä Yhdyspankin johtokuntaan vuosiksi 1893–1896 ja toimi vuosina 1898–1903 pankin hallintoneuvoston puheenjohtajana.

Ensimmäisen sortokauden aikana Mechelin toimi perustuslaillisten keulakuvana ja johti passiivista vastarintaa, vuosien 1903–1904 aikana maanpaosta. Sortokausien välisenä ajanjaksona vuosina 1905–1908 hän johti Mechelinin senaattina tunnettua Suomen ensimmäistä poliittista hallitusta.

Mechelin vaikutti paljon myös aikansa talouselämässä, lukuisissa kansalaisjärjestöissä, kuvataiteen suosijana sekä viimeisinä vuosinaan kansainvälisessä rauhanliikkeessä. Hän toimi vuodesta 1875 Helsingin kaupunginvaltuustossa sen ensimmäisenä puheenjohtajana. Hänellä oli myös keskeinen rooli Nokia-yhtiön perustamisessa.

Mechelin kannatti liberalismia, mutta säätyajan poliitikkona ja kumousaatteiden vastustajana hän oli 1900-luvun alussa jo aikaansa nähden konservatiivi. Viimeisinä vuosinaan hän toimi Ruotsalaisessa kansanpuolueessa.

Mechelinin elämäntyöksi muodostui Suomen oikeudellisen aseman puolustaminen, ja oikeustaistelun henkilöitymänä hänet kohotettiin jo eläessään suurmiehen asemaan. Puolueisiin sitoutumattomana hänellä ei kuitenkaan ollut luonnollista muiston vaalijaa, ja kuoltuaan hän jäi Suomessa myöhemmin muiden valtiomiesten varjoon.

Helsingin Mechelininkatu nimettiin Leo Mechelinin mukaan vuonna 1917.

Suomen ja Venäjän välille syntyneisiin kiistoihin. Hän pyrki poistamaan Venäjän kansalaisten oikeuksia Suomessa koskevia rajoituksia, koska ne ärsyttivät Venäjän yleistä mielipidettä. Von Daehn oli jäsenenä vuosien 1892–1893 komiteassa, joka valmisti sääntöjä yleisen ja paikallisen lainsäädännön suhteista. Komiteassa hän vastusti venäläisen enemmistön esitystä yleisvaltakunnallisesta lainsäädäntöjärjestyksestä. Hän kuitenkin myös arvosteli oppia

Suomen suuriruhtinaskunnasta valtiona, piti Meche-
linin unioniteoriaa haitallisena radikalismina ja katsoi Ruotsin vallan aikaisten perustuslakien olevan vain osittain voimassa Suomessa. Von Daehn pyrki luomaan henkilökohtaisen luottamussuhteen keisariin, ja Aleksanteri III:n eläessä hän siinä osittain onnistuikin.

Venäläinen hovimestari ja Suomen 1800-luvun historiaan perehtynyt harrastelijatutkija Kesar

Woldemar Carl von Daehn (1838–1900) oli suomalainen jalkaväenkenraali, joka toimi Suomen suuriruhtinaskunnan ministerivaltiosihteerinä vuosina 1891–1898.

Woldemar von Daehn kuului Saksan Braunschweigista lähtöisin olleeseen venäjänsaksalaiseen aatelissukuun. Hänen isoisoisänsä oli mennyt Venäjän palvelukseen ja hänen isoisänsä saanut avioliiton kautta omistukseensa Vanhan Suomen alueella sijainneen Sippolan kartanon, jota hänen isänsä sittemmin viljeli. Kartanon peri aikanaan Woldemarin vanhempi veli, joka perusti Sippolaan vuonna 1856 Suomen ensimmäisen juustomeijerin.

Von Daehn oli käynyt Haminan kadettikoulun sekä palvellut Henkikaartin Jääkärirykmentissä ja Suomen kaartissa Helsingissä. Käytyään Nikolain yleisesikunta-akatemian Pietarissa hän siirtyi vuonna 1863 yli vuosikymmeneksi Kaukasiaan. Hän palasi kenraalimajurina Suomeen, kun hänet tammikuussa 1882 nimitettiin Viipurin läänin kuvernööriksi. Lokakuussa 1885 hän siirtyi senaatin siviilitoimituskunnan päälliköksi. Von Daehn oli aatelissäädyn edustajana vuoden 1888 säätyvaltiopäivillä. Hän sai samana vuonna kenraaliluutnantin arvon. Von Daehn nimitettiin Suomen ministerivaltiosihteerin apulaiseksi Pietariin helmikuussa 1889 ja ministerivaltiosihteeriksi huhtikuussa 1891.

Woldemar von Daehn sai keisarin hyväksymään rautatieyhteyden rakentamisen Tornioon, vaikka Venäjän sotaministeri piti Ruotsin rajalle ulottuvaa rautatietä turvallisuushkana.

Aavistaessaan Suomen tilanteen pian hankaloituvan von Daehn jätti useita eronpyyntöjä, joihin Nikolai II lopulta suostui kesäkuussa 1898. Keisarin päätökseen lieene vaikuttanut Suomen erillisen sotaväen lakkauttamissuunnitelma, jonka tieltä vaikutusvaltainen von Daehn haluttiin pois. Von Daehn vapautettiin viikkoa myöhemmin myös armeijasta jalkaväenkenraaliksi ylennettynä. Vain kaksi kuukautta myöhemmin Nikolai Bobrikov nimitettiin Suomen kenraalikuvernööriksi.

Von Daehn toimi ministerivaltiosihteerin viran ohessa Helsingin yliopiston virkaa tekevänä kanslerina. Hänen aloitteestaan Suomen korkein maatalousopetus siirrettiin yliopistoon vuonna 1896. Von Daehn asettui sittemmin isännöimään Sippolan kartanoa, jonka hän peri kuolleelta veljeltään.

Von Daehnin mukaan nimettiin vuonna 2004 Helsingin Viikissä Von Daehnin katu muistoksi hänen ansioistaan yliopiston maatalousopetuksen ja Suomen meijeritalouden kehittäjänä.

Filippovitš Ordin (1836–1892) käänsi vuonna 1888 venäjäksi Mechelinin pamfletin ja täydensi sen laajoilla alaviitteillä, joilla hän pyrki kumoamaan Mechelinin alkuperäiset päätelmät. Seuraavana vuonna Ordin julkaisi lähes tuhatsivuisen tutkimuksensa ”Suomen valloitus”, jossa hän laajoihin alkuperäislähteisiin nojaten kumosi suomalaisten vallitsevat autonomiatulkinnat. Ordinin mukaan vuoden 1809 Porvoon valtiopäivillä ei vahvistettu mitään Suomen perustuslakeja, vaan pelkästään liitettiin uusi provinssi Venäjän valtakuntaan. Tutkimus sai Venäjän tiedeakatemian palkinnon. Suomessa sitä pidettiin vaarallisena hyökkäyksenä maan autonomiaa vastaan. Elämänsä viimeisinä vuosina Ordin kirjoitti pietarilaisiin lehtiin kymmeniä artikkeleita, joissa hän puolusti näkemystään Suomen asioista. Hän ajautui tällöin ankaraan sanasotaan erityisesti Mechelinin kanssa.

Mechelin kehitteli myös ajatusta Euroopan valtiopopineista koostuvasta neuvostosta, joka arvioisi

Suomen asemaa, ja arvioinnin lopputulos esiteltäisiin keisarille. Mechelinin näkemyksenä oli, että menetelmällä diplomaattisesti ja välttämällä toisen korkean osapuolen loukkaamista voitaisiin parhaiten estää heidän politiikkansa iskut. Vastakkaisen näkemyksen mukaan oli sitä parempi mitä enemmän saatettiin herättää muun, sivistyneen maailman huomiota Suomen asemaan.

Suomen toiseksi korkein virkamies kenraalikuvernöörin jälkeen oli prokuraattori. Tämä toimi suuriruhtinaskunta-ajan Suomessa senaatin yhteydessä ja vastasi ylimmästä lainvalvonnasta ja viranomaisien toimien lainmukaisuudesta. Viran nimi muutettiin vuonna 1918 oikeuskansleriksi. Keisari asetti ja vapautti prokuraattorin tehtävistään, mikä johti prokuraattorin tosiasiallisen toiminnan riippuvaksi keisarin ja kenraalikuvernöörin tahdosta. Hallintokäytäntö rajoitti näin prokuraattorinkin mahdollisuuksia toimia perustuslaillisena suuriruhtinaskuntana itseään pitäneen Suomen laillisuusvalvojana.

1899 – 1901

Helmikuun manifestia vastustetaan

Helmikuun manifestissa todettiin, että Suomella tosin oli omat lainsäädäntöelimet, mutta ne eivät voisi yksinään käsitellä asioita, jotka koskivat myös muuta keisarikuntaa. Koska tällaisista tapauksista ei ollut säännöksiä, keisari katsoi tarpeelliseksi antaa lähempiä määräyksiä. Itselleen hän pidätti oikeuden ratkaista, mitkä asiat olivat yleisvaltakunnallisia. Manifestin määräysten mukaan keisarikunnan asianomaisen ministerin tai Suomen ministerivaltiosihteerin tuli tehdä asiasta hallitsijalle esitys. Hallitsijan annettua suostumuksensa lakiehdotuksesta oli hankittava lausunnot kenraalikuvernööriltä, ministerivaltiosihteeriltä, senaatilta ja Suomen valtiopäiviltä, jos asia kuului sen käsittelyn piiriin. Kun asianomainen keisarikunnan ministeri oli saanut nämä lausunnot, hänen oli jätettävä lakiehdotus keisarikunnan valtakunnan-neuvostolle, jossa asian käsittelyyn saivat osallistua kenraalikuvernööri, ministerivaltiosihteerit ja hallitsijan määräämät Suomen senaatin jäsenet. Hallituksen vahvistettua esityksen se tuli julkaista sekä Suomessa että Venäjällä. Tämän järjestelmän mukaan Suomen säädäyksillä olisi siten ollut yleisvaltakunnallisissa asioissa vain jokseenkin merkityksetön lausunnonanto-oikeus.

Ministerivaltiosihteerinä toimi ensimmäisen sortokauden aikana venäläinen Vjatšeslav von Plehwe. Ministerivaltiosihteerit olivat perinteisesti olleet suomalaisia. Suomalaisten silmissä von Plehwen nimitys oli isku maan itsehallintoa vastaan.

Suomen senaatissa syntyi erimielisyyttä siitä, oliko helmikuun manifesti julkaistava. Kun manifestin periaatteet kumosivat Suomen valtiosäännön ja olivat siten lainvastaisia, senaatissa vaadittiin voimakkaasti, ettei manifestia lainkaan julkaistaisi. Kymmenellä äänellä kymmentä vastaan senaatin talousosaston varapuheenjohtajan äänen ratkaistessa manifesti päätettiin julkaista.

Samalla keisarille laadittiin kirjelmä, jossa manifestin huomautettiin olevan Suomen perustuslain vastainen. Sitä perille viemään matkustaneet prokuraattori ja senaatin varapuheenjohtaja eivät päässeet keisarin puheille, eikä kirjelmä aiheuttanut mitään toimenpiteitä. Myös säätyjen puhemiehet matkustivat Pietariin esittääkseen valtiopäivien puolesta vastalauseen. Hallitsija kielsi heiltäkin puheillepääsyn määräten, että heidän oli palattava ”tehtäviinsä”.

Manifestin vaikutus Suomen kansaan oli järkyttävä. Äkkiä havahduttiin huomaamaan, mikä vaara

Suomen kolmea tunnetuinta poliittista murhaa yhdistävät yhteisen isänmaallisen motiivin lisäksi toisistaan tietoiset tekijät. Kaikki kolme suunnittelivat samanaikaisesti kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin murhaa (1904). Eugen Schaumanin ehdittyä ensimmäiseksi Lennart Hohenthal valitsi kohteekseen prokuraattori Eliel Soisalon-Soinisen (1905). Ernst Tandefelt joutui odottamaan pidempään, kunnes onnistui ampumaan sisäasiainministeri Heikki Ritavuoren (1922).

Ensimmäisen sortokauden (1899-1905) tapahtumia tarkastellaan niiden kanssa kosketuksiin joutuneiden helsinkiläisten lyseolaisten, erityisesti ressujen näkökulmasta. Tämä verikoiriksi nimetty joukko suunnitteli myös Bobrikovin surmaamista, mutta teki useita muita, sinänsä ehkä hyödyttömiä murhia ja erilaisia terroritekoja. Verikoirien tavoitteena oli myös suurin mahdollinen saalis, keisari Nikolai II:n ampuminen. Sortopolitiikkaa ja vastarintatoimenpiteitä käsitellään myös laajemmin.

Koosteen eri yhteyksissä julkaistuista tapahtumien kuvauksista sekä niihin osallistuneiden aktivistien taustoista ja myöhemmistä vaiheista on laatinut poliisihallinnossakin toiminut 1960-luvun ressu.

BoD

9 789528 082965